

YTTRANDE

2020-06-16

Utbildningsdepartementet

U2020/00129/GV

u.remissvar@regeringskansliet.se

Sveriges Ingenjörers yttrande över Validering för kompetensför-sörjning och livslångt lärande (SOU 2019:69)

Sveriges Ingenjörer tackar för möjligheten att inkomma med synpunkter på utredningen.

Vår uppfattning är att utredningen i sitt arbete har lyft på de flesta stenar som kan vara aktuella vid validering, och vi har inga synpunkter på förslagen i sig. Det vi framför allt vill betona, är att allt handlar om tillämpningen.

Fokus i yttrandet ligger därför på några aspekter som vi menar borde ha utvecklats ytterligare, eller som utredningen helt har utelämnat. De flesta har särskild bäring på högskolan. Även när utgångspunkten är civil- och högskoleingenjörsutbildning, vill vi tro att de har en mer generell relevans. De sammanfattas nedan och utvecklas i det följande.

- Validering har främst betydelse för den enskilda individen. Särskilt vad gäller tillgodoräknande bör dock det samlade värdet för omställning och utbildning i samhället som helhet inte överskattas. Att möjligheten finns, ska inte förstås som att det också är möjligt i en förutbestämd omfattning. Orealistiska förväntningar kan leda till krav på att systemen för tillgodoräknande ska leverera kvantitativa resultat som inte svarar mot vad som i realiteten är möjligt, med negativa följder för processernas kvalitet och legitimitet.
- Vi vill också uppmärksamma på den målkonflikt som uppkommer mellan validering av kunnande förvärvat utanför högskolan och de kvalitetskrav som lag och förordning ställer på all akademisk utbildning, inklusive examina som helhet. I ljuset av detta ska möjligheten att tillämpa ett generöst och flexibelt tillgodoräknande inte överskattas.
- Legitimiteten på arbetsmarknaden för validering i högre utbildning behandlas alltför knapphändigt. Vi saknar också ett legitimitets- och rättssäkerhetsperspektiv i förhållande till dem som uppnått sina kvalifikationer genom ordinarie examination. Båda är väsentliga för arbetslivets förtroende för kvalifikationer vunna genom validering.
- Tillgodoräknande kan visserligen ha betydelse för den som inte har tillgång till dokumentation från en utländsk utbildning, men den gruppen är

liten. Vi ser däremot ingen effektivitetsvinst i att alla ingenjörer med en utländsk examen ser sig nödsakade att genomgå en valideringsprocess – kanske även att komplettera sin utbildning – för att få tillträde till den svenska arbetsmarknaden. Viktigare, och väsentligt effektivare, är att få till stånd en öppnare attityd till utrikes utbildade ingenjörer.

- I utredningen (delbetänkande 2018:29) liksom i debatten, har högskolans ingenjörsutbildningar getts stort utrymme som exempel på utbildningar ägnade för validering. Det kan bara bygga på en mycket förenklad syn på ingenjörsutbildningarna, deras bredd och teoretiska bas, liksom på mångfalden i de uppgifter ingenjörer kan utföra på arbetsmarknaden. Ingenjörsutbildning leder inte till *ett* yrke, vilket omvänt betyder att kunnande inom ett yrke inte innebär att likhetstecken kan sättas med de kunskaper som inhämtas i utbildningarna.

Validering för tillgodoräknande respektive för behörighet

Hur attraktiv en person är på arbetsmarknaden bestäms inte ensamt av den formella utbildningen. Utöver yrkes- och arbetslivserfarenhet är en rad andra faktorer i spel, av mer eller mindre objektiv och situationsspecifik natur. Det vore förhastat att tro att betydelsen av dessa skulle upphöra, eller ens minska väsentligt i betydelse, genom att visst kunnande tillgodoräknas som formell högskoleutbildning.

Vad vi ser är i själva verket att erfarenhet många gånger är avgörande för en ingenjörs möjligheter att röra sig på arbetsmarknaden, i kombination med formell utbildning, men sällan med denna som enda avgörande faktor. Utbildning och erfarenhet förtjänar båda respekt för sin respektive särart, men de värderas helt enkelt olika, vilket varje nyexaminerad ingenjör får erfar.

Med tanke på det stora värde som arbetsgivare tillmäter just yrkeserfarenheten, kan det till och med synas ironiskt att ett syfte med validering är att omvänt kunna tillgodoräkna sig denna som utbildning.

Vi menar att möjligheten att tillägna sig helt ny kunskap är av långt större vikt och värde för att öka en persons framgång på arbetsmarknaden än att tillgodoräkna sig existerande erfarenhet och kunnande som utbildning. Däremot är det självfallet mycket viktigt för individen att det befintliga kunnandet rätt kan värderas och valideras för *tillträde* till fortsatt utbildning. Det utgör samtidigt ett betydligt mindre krävande förfarande.

Inget i resonemangen ovan betyder att vi inte ser att det potentiella värdet kan vara stort för den enskilde. Vi menar inget annat än att de förhoppningar som knyts till effekterna på den samhällets kompetensförsörjning och omställningsförmåga måste vara rimliga särskilt vad gäller tillgodoräknande av högre utbildning. Vi ser annars en fara i att synen på hur väl processerna för tillgodoräknande fungerar istället bedöms utifrån förväntade kvantitativa resultat.

Validering för tillgodoräknande bör självfallet vara möjlig, men när den är möjlig innebär det inte med automatik att modellen kan anses fungera med tillfredsställande generositet och flexibilitet, först när tillgodoräknandena når en viss omfattning. Det riskerar att gå ut både över valideringens kvalitet och legitimitet.

Kvalitet, legitimitet och rättssäkerhet

Valideringsprocessernas rättssäkerhet, legitimitet och kvalitet betonas återkommande av utredaren. Likafullt vill vi betona hur angeläget det är att detta tas på allvar. Faktiska svårigheter att leva upp till detta bör inte omedelbart uppfattas som obstruktion från berörda parter. Ingen vinner på att resultatet av validering ifrågasätts.

Vi vill särskilt uppmärksamma den målkonflikt som uppkommer mellan validering av kunnande förvärvat utanför högskolan och de kvalitetskrav som ställs på akademisk utbildning. De utgör den måttstock mot vilken kvaliteten följs upp och utvärderas av Universitetskanslersämbetet, och det åvilar högskolan att säkerställa att all utbildning lever upp till denna. Högskolorna lägger numera också ned ett omfattande arbete på att kunna garantera att de specifika examensmålen tillgodoses sett till utbildningen *som helhet*. Även kvalitetskraven i olika utbildningsformer kan skilja sig åt i avseenden som gör att de inte utan vidare kan valideras mot varandra, även när de innehållsmässigt är snarlika.

Legitimiteten för validering i högre utbildning på arbetsmarknaden behandlas mycket sparsamt. Såvitt vi funnit, berörs inte heller valideringens legitimitet – eller, om man så vill, rättssäkerhet – i relation till dem som uppnått sina kvalifikationer genom ordinarie examination inom utbildningen. Vi menar att båda är väsentliga för arbetslivets förtroende för kvalifikationer vunna genom validering.

I utredningen (s. 124) beklagas ”den bristande tillgången till data för uppföljning av valideringsinsatser” i de flesta länder, eftersom det gör det ”svårt att presentera evidensbaserade förslag till åtgärder”. Man konstaterar vidare att ”uppföljningar behövs bland annat av utfallet på arbetsmarknaden i termer av inkomster, arbetslöshetsrisker och rörlighet för personer som validerats.”

Trots denna avsaknad av data finner utredaren i samma stycke att ”det finns stor uppslutning bakom förståelsen av validering som ett effektivt verktyg för att minska kompetensbristen och sänka kostnaderna för uppgradering av den befintliga kompetensen, och för omskolning till nya yrkesområden.”

Med utgångspunkt från de osäkerheter i kunskapsläget utredningen själv slår fast, förvånas vi av denna stora ”uppslutning”, som snarare framstår som en övertygelse. Övertygelse kan behövas, när förändringar ska genomföras, men det oroar oss att den inte vilar på stadigare grund.

Utländsk ingenjörutbildning

Det är inte nödvändigtvis av godo, ur ett effektivitets- och kostnadsperspektiv, att personer som har en fullständig – men utländsk – ingenjörutbildning först skulle behöva validera den som, eller komplettera den med en svensk utbildning. Attityder spelar en lika stor roll, och så länge ingenjörer utan dessa upplevda frågetecken finns att tillgå, kommer de fortfarande alltför ofta till korta i en rekryteringsprocess. Det är då i första hand den inställningen till utländsk högre teknisk utbildning som behöver utvecklas, inte en modell för att kunna deklarerat att den motsvarar eller är identisk med en svensk ingenjörutbildning. Sverige är ett litet land, i vilket bara en bråkdel av världens ingenjörer utbildas. Det bör arbetsmarknaden kunna lära sig att leva med.

I ett helt annat läge befinner sig naturligtvis den som inte längre har tillgång till dokumentation från det utländska lärosätet över sin utbildning. Av kontakter med UHR har vi dock förstått att detta bara förekommer i ett mycket begränsat antal fall. Det finns således anledning att ha rimliga förväntningar även på efterfrågan på validering av det skälet.

Svensk ingenjörutbildning

I anslutning till resonemang om validering framhålls att det väsentligt kan förkorta en persons väg till en kvalifikation eller en examen och därmed minska kostnaderna för såväl individ som utbildningssystem, samtidigt som produktionsbortfallet minskar. Tanken är tilltalande, men i vart fall vad gäller ingenjörutbildningar gör vi en annan bedömning.

Utbildningarna till civil- och högskoleingenjörutbildning leder till breda yrkesexamina på teoretisk och matematisk-naturvetenskaplig bas. Vi har med förvåning kunnat konstatera att de blivit det kanske vanligaste exemplet på högskoleutbildningar som till stora delar relativt enkelt anses kunna valideras av den som ”arbetat som ingenjör”. Även valideringsdelegationens delbetänkande SOU 2018:29 lämnar utrymme för en diskussion om hur och varför detta skulle vara möjligt. Vi delar inte den uppfattningen, och har över huvud taget svårt att förstå hur den har kunnat fått fäste.

Det typiska resonemanget (som i delbetänkandet) syns utgå ifrån att en person har ”arbetat som civilingenjör” ett antal år, och därför med självklarhet borde kunna validera mycket och komplettera det som återstår för att ta examen som just civilingenjör. Arbete som ”civilingenjör” bygger i det här sammanhanget på yrkesklassificeringen enligt SSYK, som mycket riktigt har ett antal skilda yrkesgrupper för civilingenjörstrycken. Men de är just grupper, och kan innehålla en mängd olika yrken. Yrke är i sig ett

svårdefinierat begrepp, samtidigt som uppgifterna lämnas av arbetsgivaren utan efterkontroll. Om detta är SCB fullt medvetna¹.

Men alldeles oavsett hur väl SSYK speglar arbetets innehåll och nivå: Ingenjör – civil- eller högskoleingenjör – är inte *ett* yrke. I själva verket är det en viktig del av poängen med utbildningen. Även om akademiska examina, som ingenjörsexamina, alltså kan utmynna i arbete inom något av de yrken för vilket utbildningen är ämnad, är det långtifrån självklart att vägen dit kompetensmässigt är reversibel.

I den mån det är möjligt att tillgodoräkna sig utbildning bör inget hindra att så kan ske, men det kan med andra ord inte tas för givet att en person som utövar ett av dessa yrken med någon självklarhet kan anses besitta stora delar av en ingenjörsutbildning på högskolenivå.

Av samma skäl framstår förväntningarna på samhällsekonomiska vinster som kraftigt överskattade.

SVERIGES INGENJÖRER

Ing-Marie Olofsdotter-Nilsson
Avd.chef Politikutveckling och opinion

Olle Dahlberg
Utredare

¹ Se tex [Matchningen på arbetsmarknaden – sambandet mellan utbildning och yrke](#), SCB, 2018, eller [Temarapport Yrkesspridning och utbytbart på arbetsmarknaden](#), SCB, 2014.